

DAR ALANDA KISA BİR KAYIKÇI KAVGASI

Cengiz Çandar vs. Aynı Mahallenin Çocukları

Murat Çemrek

"11 Eylül 2001'le harekete geçen gelişmelerin ortaya çıkarttığı en çarpıcı 'olgular'dan biri İslâm coğrafyasındaki 'düşünce sığılığı'... Belki de 11 Eylül'ün 'en hayırlı sonuçları'ndan biri bu. Yani, sadece 'tepki'ye dayalı ve bir 'evrensel proje' sunmaktan uzaklaşmış olan İslâm coğrafyasındaki bu 'sığılık' ve 'düşünsel kuraklık', zaman içinde yerini ister istemez, 'düşünce hareketlenmesi'ne bırakacak. 11 Eylül, İslâm coğrafyasında hepimizin farkında olup, kendimize bile itiraf etme cesaretini gösteremediğimiz bu hazin duruma kendiliğinden bir ayna tutmuş oldu."¹

"Bu sayede pandoranın kutusu açılmış oldu. Ve artık bu kutudan çıkanın tekrar kutuya girmesi, her şeyin 11 Eylül'den önceki haline dönmesi mümkün değildir."²

Mukaddime

Nilüfer Göle'ye göre Türkiye Cumhuriyeti siyasî tarihi incelendiğinde, ülkedeki otoriter yapının temelini Kemalizmin dört fobisi; İslâmcılık, Kürt kimliği, solcu ideoloji ve liberalizm oluşturmaktadır. Diğer yandan sivil toplumun özerkleşmesi; piyasa ekonomisinin doğuşu ve gelişimini, dini değerlerin ifade

-
- 1 <http://www.yenisafak.com/arsiv/2001/kasim/20/ccandar.html> Cengiz Çandar, "Medeniyetler Çatışması'nı Doğru Anlamak" *Yeni Şafak*, 20 Kasım 2001.
 - 2 <http://212.154.21.40/2001/10/17/yazarlar/AlıBULAC.htm> Ali Bulaç, "Pandoranın Kutusu Açıldı" *Zaman*, 17 Ekim 2001.

edilmesini, etnik kimliklerin tanınmasını ve ideolojik muhalefetin serbestliğini öncüllemiştir. Bütün bunlar da Türkiye'deki demokratik gelişimin köşetaşlarını oluşturmaktadır.³ Bu bağlamda Türk siyasi tarihinde önemli milatlardan olan 1980 sonrasında Turgut Özal'ın Başbakanlığı ve Cumhurbaşkanlığı döneminde Türkiye hem İslâmcılar'la hem de Liberal'lerle ve savundukları fikirlerle daha yakından temas imkanı bulmuştur. Hatta ve hatta, İslâmî ve sol kesim arasında Ali Bulaç'ın *Medine Vesikası* tartışmaları ile başlayan önemli bir yaklaşma da 1990'ların başında kaydedilmiştir.⁴ Kamusal alanın resmi ideolojinin şekillendirdiği kalıbın dışında yeniden inşası ve tanzimi bağlamında bir çok tartışma bu dönemde yapılabilmektedir. Bu dönemin yerini 28 Şubat sürecine terketmesiyle liberal aydınlardan kendi duruşlarının bir uzantısı olarak İslâmî kesime açık bir destek gelmiştir. Hatta bu destek bir ittifak şeklinde dahi yorum-

3 Nilüfer Göle, "Authoritarian Secularism and Islamist Politics: The Case of Turkey" *Civil Society in the Middle East* içinde, ed. A. R. Norton (London: E. J. Brill, 1996), 20.

4 *Medine Vesikası* tartışmalarının sosyalist tandanslı *Birikim* dergisinde başlamış olması oldukça manidardır. Tartışmalar için, bkz. Ahmet Insel, "Ali Bulaç'ın Çoğulcu Ümmet Tasarımı Üzerine: Totalitarizm, Medine Vesikası ve Özgürlük", *Birikim*, Mayıs 1992, no. 37, pp. 29-32, Ali Bulaç, "Medine Vesikası Hakkında Genel Bilgiler", *Birikim*, Haziran-Temmuz 1992, no. 38-39, pp. 102-111, Ali Bulaç, "Sözleşme Temelinde Toplumsal Proje", *Birikim*, Ağustos 1992, no. 40, pp. 53-62, Taner Akçam, "Türkiye İçin Yeni Bir Toplumsal Projeye Doğru", *Birikim*, Ekim 1992, no. 42, pp. 7-17, Müntaz'er Türköne, "Müslümanlar ve Çoğulcu Bir Toplum Tasarımı", *Birikim*, Kasım 1992, no. 43, pp. 22-25, Abdurrahman Dilipak, "Medine Sözleşmesi Üzerine Aykırı Düşünceler", *Birikim*, Kasım 1992, no. 43, pp. 26-28, Ali Yaşar Sarıbay, "İslâmî Popülizm ve Sivil Toplum Arayışı", *Birikim*, Mart 1993, no. 47, pp. 14-20, Ragıp Ege, "Medine Vesikası mı, Hukuk Devleti mi?", *Birikim*, Mart 1993, no. 47, pp. 21-45, Ali Bulaç, "Medine Vesikası Üzerine Tartışmalar (I)", *Birikim*, Mart 1993, no. 47, pp. 40-46, Ali Bulaç, "Medine Vesikası Üzerine Tartışmalar (II)", *Birikim*, Nisan 1993, no. 48, pp. 48-58, Hüseyin İrmak, "Medine Vesikası Tartışmaları Üzerine İki Soru", *Birikim*, Haziran 1994, no. 61, pp. 94-95, Ali Bulaç, "Bir Arada Yaşamın Mümkün Projesi: Medine Vesikası" *Bilgi ve Hikmet*, Kış 1994, no. 5, pp. 3-15, Ömer Çelik, "Beraber Yaşama Sorunu -İnsanın Anlam Arayışı ve Siyasal Otorite", *Bilgi ve Hikmet* Kış 1994, no. 5, pp. 16-32, Serhat Gürpınar ve Şeref Malkoç, "Anayasa/Uzlaşma Belgesi Önerisi: Yeni Bir Medine Vesikası Taslağı", *Bilgi ve Hikmet*, Kış 1994, no. 5, pp. 33-37, Kadir Abdülmamoglu, "Modern Anayasa Hukuku Açısından Medine Vesikası", *Bilgi ve Hikmet* Kış 1994, no. 5, pp. 38-45, İhsan Süreyya Sırna, "Medine Vesikasının Mevsukiyeti ile İlgili Bazı Veriler", *Bilgi ve Hikmet* Kış 1994, no. 5, pp. 46-54, Eyüp Köktas, "Medine Vesikası: İslâm'ın Çoğulculuk Referansı (Çoğulcu Epistemolojik Düzlem)", *Bilgi ve Hikmet*, Kış 1994, no. 5, pp. 55-60, Hüseyin Algül, "Asr-ı Saadette İdari Hayat", *Bilgi ve Hikmet*, Kış 1994, no. 5, pp. 61-67, R. B. Serjeant, "Sünnet Camiası, Yesrib Yahudileriyle Yapılan Muahedeler ve Yesrib'in Tahrim'i: Sözde 'Medine Anayasası'nda Yeralan Vesikaların Tahlil ve Tercümesi" (Çev: Murat Çiftkaya), *Bilgi ve Hikmet*, Kış 1994, no. 5, pp. 68-90, Bilal Eryılmaz, "Birlikte Yaşama Düzeni: Osmanlı Millet Sistemi", *Bilgi ve Hikmet*, Kış 1994, no. 5, pp. 91-97, Kadir Canatan, "Toplum Tasarımları 'Birlikte Yaşama' Felsefesi", *Bilgi ve Hikmet* Kış 1994, no. 5, pp. 98-108, Ömer Özsoy, "Yeni Bir Medine Vesikası Taslağı ve Kur'an'dan Yararlanma Yöntemimiz", *Bilgi ve Hikmet*, Bahar 1994, no. 6, pp. 163-167, Neset Toku, "Medine Vesikası Post-Modern Bir Sivil Toplum Projesi Olabilir mi?" *Bilgi ve Hikmet*, Bahar 1994, no. 6, pp. 168-172, Nuray Mert, "İslâmcı Sekularizm", *Dergah*, Vol. 6, Temmuz 1995, no. 65, pp. 1, 14-15, Ahmet Yaman, "Beraber Ama Nereye Kadar?-Alternatif Toplum Projesine İslam Hukuku Açısından Yaklaşımı" *Türkiye Günlüğü*, Mart-Nisan 1996, no. 39, pp. 52-57, Menderes Çınar and Ayşe Kadioğlu, "An Islamic Critique of Modernity in Turkey: Politics of Difference Backwards," *Orient*, March 1999, Vol. 40, no. 1, pp. 53-69.

lanabilmiştir. Entellektüel kaygıların ötesinde, İslâmî kesimi liberal kesimle buluşturan başka bir payda da serbest piyasa çerçevesinde şekillenen ekonomi felsefesi olmuştur. 1980'lere kadar İslâmın daha sosyal adaletçi yorumu yerini dünya iktidarının ele geçirilmesi için *düşmanın silahıyla silahlanma* adına daha fazla para kazanma hırslının meşrulaştırılmasına dönüşmüştür. Bu çerçevede 1990'lar ile yükselen cemaat-tarikat şirketleri, MÜSIAD'ın kuruluşu dikkate değer noktalardır. Kimileri bu gelişmeleri Max Weber'in *Protestan Ahlakı*'nın Müslümanca versiyonu olarak değerlendirmektedir.

Bu kısa çalışma Cengiz Çandar'ın *Yeni Şafak* gazetesinde 13 Ekim 2001 tarihli yazısıyla başlayan ve başta kendi gazetesindeki olmak üzere çeşitli gazetelerden farklı köşeyazarlarının katılmasıyla büyüyen İslâmcı-liberal ittifak'ının bozulması şeklinde lanse edilen bir tartışma çerçevesinde okuyucuya *feedback* sağlama amacıyla yapılmış bir gazete taraması ve Türkiye'deki bu *sözümone* ittifak'ın kısa bir değerlendirmesinden ibarettir.⁵

Tartışma Güncesi

Cengiz Çandar 13 Ekim 2001 tarihli *Yeni Şafak* gazetesindeki köşesinde "Okuyun ve 'düşünmeyi' deneyin (1)" başlıklı yazısında *İslâmî referansla yazdığına dair genel bir kabul gören kalem sahiplerinin* "New York ve Washington'a yönelen 'binyılın en büyük terör eylemi'ni" kınadıkları için takdir ederken *bu kesimlerin*, "kendilerini büyük bir çeviklikle 'medeniyetler çatışması' eksenine" yerleştirmelerini açık bir dille eleştirir ve "Tüm gayretler, bu işin ardında Usame bin Laden'in 'olamayacağı'na yönelirse, Usame'nin kendi teyp kayıtları ve basına aktarılan onca kanıtı rağmen 'hani nerede kanıt' avazı ortalığı kaplarsa, 'terörist saldırı'nın Amerika ya da İsrail tarafından gerçekleştirildiğine 'İslâmî kamuoyu' inandırılmak istenirse; bu 'çizgi'nin gerçekten 'terörizme karşı duruş' olarak nitelenmesi mümkün müdür?" şeklinde bir soru yönelterek İslâmî kesimi Amerika'da 11 Eylül 2001 tarihinde yaşanan terör eylemlerine karşı net bir karşı tavır içine girmemekten dolayı bir nevi kınar.⁶ Halbuki aynı gün Ali Bulaç ise konuya dair endişelerini şöyle vurgulamakta ve net bir tavır ortaya koymaktadır:

"11 Eylül saldırısını yapmamışsa dahi Usame bin Ladin'i en azından ahlaki ve hukuki bakımdan sorgulama hakkımız var. Çünkü 6 bin masum insanın cinayete ve katliama kurban gittiği bu eylemde insana sevinç kazandıracak hiçbir unsur yok. Yazık ki, var olan nefret ve onu geriden besleyen çok sayıda kar-

5 Bu konuda "Liberal-İslamcı Yol Arkadaşlığı' Tartışması" isimli çalışma gayet yol gösterici olmuştur. <http://www.medyakronik.com/arsiv/18100102.htm> (18 Ekim 2001).

6 <http://www.yenisafak.com/arsiv/2001/ekim/13/ccandar.html> Cengiz Çandar, "Okuyun ve 'düşünmeyi' deneyin (1)" *Yeni Şafak*, 13 Ekim 2001.

maşık gelişme insanları böylesine marazi sevinç gösterileri yapmaya sürüklemiş bulunuyor. Çok daha derin ve geniş kapsamda bir nefret; karşılıklı anlayışın, hikmetin, işbirliği, diyalog ve barış arzusunun önüne geçiyor, dünya büyük felaketlere sürükleniyor.”⁷

14 Ekim 2001’de Çandar birgün önceki yazısına devam ederek uzun bir Francis Fukuyama alıntısından sonra şu öngörü ve çağrıda bulunur:

“En önemlisi, ‘İslâmcılar’ın 21.Yüzyıl’ın ‘kızılderilileri’ olmaları ve ‘soyları’nın tükenmesi ihtimali var. Komplo üreten beyinlerin kendileriyle yüzleşmekten kaçarak, benimle ve benim gibilerle akıllarınca zeki polemikler yapmaları, ne yazık ki, onları bu ‘mukadderat’tan kurtarmayacak.... 11 Eylül’den beri bu köşede ‘yüksek ses’le kimlik kartlarında ‘İslâm’ yazan teröristlere kesin tavır alıyoruz. Siz, İslâmî siyasi şahsiyetler, gazete başlıklarını atanlar; köşelerinde bizimle didişmeyi seçenler; televizyon ekranlarında hamasi söylev verenler; bu konuda ‘yüksek sesiniz’i iyi duyuramadınız. Hâlâ duyulmuyor...”⁸

Birgün sonra, 15 Ekim 2001, beklenen cevap aynı gazetenin köşeyazarı Yusuf Kaplan’dan gelir:

“Müslüman toplumlar, Osmanlı’nın çöküşünden bu yana hem kendi geleceklerini kendileri belirleyebilecek konumda olamadılar; hem de dünya sisteminin sahipleri, buna hiçbir zaman izin vermediler. Dünya sisteminin sahipleri burada iki yöntemle başvurageldiler: Bir yandan kendi çıkarlarını küresel düzlemde garanti altına alabilmek için Müslüman ülkelerdeki seküler ve totaliter rejimleri desteklediler; öte yandan da, bu toplumların müslümanlığın referans çerçevelerini kullanarak yeniden tarih sahnesine ÖZNE olarak çıkma mücadele ve süreçlerine sürekli olarak engel oldular. Dünyada barışın, adaletin ve hakkaniyetin hakim olması isteniyorsa, Müslümanların kendi geleceklerini kendilerinin belirlemelerine, tarihe ve zaman artık ÖZNE olarak müdahale edebilmelerine karşı çıkılmaması kaçınılmazdır. Aksi takdirde, küresel sorunlarla yüzleşildiği bir zaman diliminde, böylesi bir yola başvurulduğu süreçte, dünyamızı yeni savaşların, çatışmaların, travmaların beklediğini görmek gerekiyor.”⁹

Aynı gün Etyen Mahçupyan da köşesinde olaya Çandar ve Kaplan’ın dediklerini kapsayacak şekilde yeni bir bakış açısı getirmektedir:

“... terörün gayri ahlaki olduğu ne denli doğruysa, görelî gücünü teröre karşı bir kampanya oluşturmak üzere kullanıp bir ülkeyi bütünüyle bomba yağ-

7 <http://212.154.21.40/2001/10/13/yazarlar/AlıBULAC.htm> Ali Buluç, “Başka Seçenekler” *Zaman*, 13 Ekim 2001.

8 <http://www.yenisafak.com/arsiv/2001/ekim/14/ccandar.html> Cengiz Çandar, “Okuyun ve ‘düşünmeyi’ deneyin (2)” *Yeni Şafak*, 14 Ekim 2001.

9 <http://www.yenisafak.com/arsiv/2001/ekim/15/ykaplan.html> Yusuf Kaplan, “Yüzleşmek; ama Özne olarak” *Yeni Şafak*, 15 Ekim 2001.

muruna tutmanın ahlaki kaygılardan uzaklığı da o derece açık. Aynı şekilde ABD'yi suçlayanların da hâlâ ABD ile aynı ulus-devletçi, milliyetçi ahlaki paylaştıklarını; aynı çatışmacı zihniyeti taşıdıklarını görmelerinde yarar var... Bugün bu zihniyet son terör olayını da kendisine malzeme yaparak sürüyor. Taliban terörünü kınamakta zorlanan İslâmî kimlikli kişi ve kurumların bu ikircikli konumlarından kurtulmaları gereği açık[tır].”¹⁰

Aynı tarihte, tartışmada diğer bir cephe de Cüneyt Ülsever tarafından Saadet Partisi (SP) yetkilileri özelinde İslâmî kesimin aydınlarını kendilerine yaramayan liberal demokrasiden sarf-ı-nazar eyledikleri ve böylece tutarsız bir çizgide 11 Eylül'de Amerika'da yaşanan terör hadisesine net bir tavır takınmadıklarını kınayan bir yazı ile sürer. Ülsever sert bir üslupla yazdığı yazısını şu şekilde bitirmektedir:

“Tutarsız insanlar, ‘‘Hep bana!’’ diye yaşayanlar, köylü kurnazları bir türlü inanılır olmuyorlar. Başkalarının haklarına saygısı olmayanların, ABD’de ölen 6000 günahsız insanın hesabını aramayanların ben sadece demokratlıklarından değil, Müslümanlıklarından da şüphe ediyorum.”¹¹

16 Ekim 2001 tarihinde Çandar “ ‘İçerden’ konuşmaya son...” başlıklı yazısında “kimi Jakoben laikler gibi ‘İslâmcı kesim’ ile ‘incommunicado’ durumda bulunmadığını bildiği için ‘içerden’ konuşmayı denediğini” fakat bu kesimin düşünme sığılığı ve tartışma adabı zaafiyetinden dolayı “genel anlamda ‘içerden konuşma’ya uygun bir ‘muhatap’ olmadığı sonucuna varmasıyla” vazgeçtiğini dile getirir. Çandar’ın temel vurgusu artık muhatap olarak kabul etmediği kesimin *selefi* referanslarından kurtulamamasıdır çünkü “Mesele, Usame, El-Kaide ve Taliban’ı ve 11 Eylül terörizmini ‘kuru cümleler’le kınamak değil... Seyyid Kutb’la, Ebulala Mevdudi ile, hatta İbn Teymiyye’yle ‘ideolojik akrabalık’tan vazgeçmek”tir. Her ne kadar, Çandar içerden konuşmaya son verdiğini dile getiriyorsa da bunu yaparken bile hala içeriden yapmakta, “... bir ilahiyatçının ‘Allah, bir toplumun maruz kaldığı şeyleri, onlar kendi içlerindeki değiştirmedikçe değiştirmez.’ (Ra’d Suresi, 11) hatırlatmasını”¹² esas almaktadır.

Selefi referanslara dair Türkiye’deki İslâmî kesimin konuşlanışı ile ilgili olarak bir cevap Resul Tosun tarafından şu şekilde dillendirilir:

“Türkiye’deki öteki Müslüman cemaatler de ne Seyyid Kutub’u ne Mevdudi’yi ne de İbn Teymiyye’yi gözü kapalı kabul etmek bir yana ciddi tavırlar ser-

10 <http://212.154.21.40/2001/10/15/yazarlar/EtyenMAHCUPYAN.htm> Etyen Mahçupyan, “İnce Bir Ahlak Çizgisi” *Zaman*, 15 Ekim 2001.

11 <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/yazar/0,sid-9@tarikh~2001-10-15-t@nvid-41215,00.asp> Cüneyt Ülsever, “‘Bana yar olmayan insan haklarını neyleyim!’” *Hürriyet*, 15 Ekim 2001.

12 <http://www.yenisafak.com/arsiv/2001/ekim/16/ccandar.html> Cengiz Çandar, “‘İçerden’ konuşmaya son...” *Yeni Şafak*, 16 Ekim 2001.

gilediler hâlâ da bu tavırları devam ettirmektedir. Türkiye'deki Sünni Müslümanlar'ın hemen hemen tamamı Osmanlı'dan tevarüs ettikleri inançlarını ve din anlayışlarını hâlâ sürdürmekte ve dışardan gelen fikirler doğru bile olsa onlara mesafeli durmaktadır. Bu bağlamda Türkiye Müslümanları'nın milliyetçi bir yapısının bulunduğunu da itiraf etmek gerekir... Netice itibarıyla Siyasal İslâm denen kesimin şiddet yanlısı ekollerle hiçbir akrabalığı olmamıştır, olmayan akrabalığın kesilmesinin istenmesi en iyimser yaklaşımla talep sahibinin bilgi noksanlığına hamledilir."¹³

Çandar'ın yukarıdaki ifadelerine karşı aynı gün aynı gazetede Fehmi Kuru zihniyet meselesine dair şunları dile getirir:

"Talihsizlik, 'el-Kaide' örgütü ile arasında yüzeysel benzerlikler bulunan bir milyarlık İslâm Dünyası arasında birebir örtüşme kurma el çabukluğunun bütün dünyaya ve insanlık ailesinin bütün üyelerine zarar vermesidir. Her zaman çok sesli olmuş, kendi içerisinde birbiriyle çatışan görüşlere de yer açmış İslâm Dünyası, Afganistan üzerine atılan her bombayla, bir azınlık görüşün eline rehlin düşüyor. Kâbil'in, Celâlabad'ın, Kandahar'ın, Herat'ın üzerine atılan her bomba, tarih bilinci bulunan her müslümanı, hiç değilse zihnen, Usame bin Laden'in yanına savuruyor. "Ya bizimle, ya terörle birliktesiniz" sözlerinin sahibi Bush, o sözleri sarf ederken, meydan okumasının böyle bir savrulmaya sebep olacağını düşünmüş müdür acaba?"¹⁴

Nuray Mert de Çandar'ın serzenişlerinden hareketle İslâmî kesimle liberal aydınların arasına kara savaş girmesi sebebiyle *kutsal ittifak*'ın bozulduğunu ifade eder. Bunun sebebinin de liberal aydınların İslâmî kesime Taliban muamelesi yapmaya başlaması ve "savaşa karşı her itirazın teröre dolaylı destek ilan edildiği bir ortamda, İslâmî kesim iki kere zanlı durumuna" düşmesini gösterir.¹⁵

17 Ekim 2001 tarihinde Çandar "Taliban sonrası..." başlıklı yazısının sonuna 'bombardıman' halinde okurlardan gelen destek ve dayanışma mesajlarına teşekkür notu düşerken çok duygulandığını ve okurlarının kendisine yazdıkları her satırı değerlendireceğini dile getirir.¹⁶

Aynı gün Kaplan "Çandar, ne dedi de, anlayamadık?" başlıklı yazısında şunları sorar:

"Ünlü göstergebilimci ve düşünür Umberto Eco, son gelişmelerle ilgili yazdığı bir yazıda, Batı'da sol aydınların ve düşünürlerin ilk kez kendilerini İslâm-

13 <http://www.yenisafak.com/arsiv/2001/ekim/21/rtosun.html> Resul Tosun, "Siyasal İslâm'ın Akrabalık Meselesi" *Yeni Şafak*, 21 Ekim 2001.

14 <http://www.yenisafak.com/arsiv/2001/ekim/16/fkoru.html> Fehmi Kuru, "Gafletin bu kadarı..." *Yeni Şafak*, 16 Ekim 2001. *İtalikler benim.*

15 http://www.radikal.com.tr/verileri/2001/10/16/haber_17877.php?oturum=a5c7f-1a85093bd25d47401ec1e93d689 Nuray Mert, "Kutsal ittifak bitti mi?" *Radikal*, 16 Ekim 2001.

16 <http://www.yenisafak.com/arsiv/2001/ekim/17/ccandar.html> Cengiz Çandar, "Taliban sonrası..." *Yeni Şafak*, 17 Ekim 2001.

cılar'a yakın hissettiklerini söylüyor. Cengiz Çandar'sa bu durumdan yakınıyor. Neden acaba? Mesele Üçüncü Dünyaçılık meselesi mi, yoksa yaklaşık on yıldan bu yana küresel düzlemde müslümanlığın ve müslümanların 'şeytanlaştırılması' meselesi mi? İkincisi, peki, Çandar, Amerika ile arasına mesafe koymayı başarabildi mi?" ve Çandar'ı "gerçekleri göremediği için yanlış sorular sormakla ve yanlış sonuçlar çıkarmakla" itham eder.¹⁷ Ali Bulaç da masum insanların öldüğü 'savaş'ın kötülüğünü şu şekilde ifade etmektedir:

"11 Eylül saldırısı ve arkasından Afganistan'a karşı ABD'nin başlattığı savaş elbette her bakımdan kötüdür. Ruh ve akıl sağlığı yerinde olan hiç kimse, New York ve Washington'da binlerce insanın bu şekilde hayatını kaybetmesini istemezdi. Aynı şekilde inanılmaz imha edici silahların Afganistan'a ölüm kusmasına ve bu arada masum insanların feci şekilde canından olmasına kimse sevinemez."¹⁸

18 Ekim 2001'e geldiğimizde, bu gelişmeleri müteakiben Ahmet Taşgetiren *Yeni Şafak* gazetesindeki köşesinde "Diyet uslubu" başlıklı sert ama duygusal bir yazı yazar ve çekincelerini şöyle ortaya koyar:

"Bu üslubun belki de en sakil yanı, "diyet talebi" ihtiva etmesidir. "Sizi destekledik, şimdi diyetini ödemiyorsunuz" mantığı ile yazılıyor bunlar ne yazık ki... Kur'an'da "iyiliklerinizi başa kakarak ve gönülleri inciterek iptal etmeyin" çağrısı vardır. Burada öyle bir halet-i ruhiye saklı... Kaşıkla verip, sapıyla göz çıkartmak der halkımız buna... Bu üslup, dünkü tavrın da erdemini alıp götürüyor, özgürlük taraftarlığını bir alış-verişe dönüştürüyor. Diyet deyince içimde hep, Ömer Seyfettin'in hikâyesi canlanıyor. Ve elim fazla görünüyor eğer bir diyet sonucu yerinde duruyorsa... Bence herkes yüreğini yoklamalı bir. Nerede durduğunu sorgulamalı. İçimde terörün insanlık dışı boyutu ile ilgili en küçük bir yamukluk bulunmadığını bütün samimiyetimle ifade ediyorum. Ama siz de ne olursunuz, Afgan halkının mazlûmiyeti üzerine bir yazı yazın! Amerika'nın günahlarını bile kutsamak zorunda mısınız?"¹⁹

Tartışma gayet hararetlenmekte ve bu sefer de Akif Emre "İttifak yapmak, salyangoz satmak" başlıklı ağır bir yazı yazar ve sorunu "küresel bir gücün hegemonya savaşı olduğu kadar, medeniyet krizine girmiş bir dünyanın kendini sorgulamaktan kaçınarak, bunalımı Müslümanlar'a yönlendirerek atlatmaya çalışması" şeklinde yorumlar ve "kimi kalem ve strateji uzmanları öğüt vermeyi de aşan bir üslupla Müslüman mahallesinde salyangoz satmaya kalkışmak-

17 <http://www.yenisafak.com/arsiv/2001/ekim/17/ykaplan.html> Yusuf Kaplan, "Çandar, ne dedi de, anlayamadık?" *Yeni Şafak*, 17 Ekim 2001.

18 <http://212.154.21.40/2001/10/17/yazarlar/AlıBULAC.htm> Ali Bulaç, "Pandoranın Kutusu Açıldı" *Zaman*, 17 Ekim 2001.

19 <http://www.yenisafak.com/arsiv/2001/ekim/18/atasgetiren.html> Ahmet Taşgetiren, "Diyet Üslubu" *Yeni Şafak*, 18 Ekim 2001.

la" suçlar. Bir adım daha giderek Nuray Mert'in yazısına nazire yapan tarzda bir ifade ile İslâmcılar'la liberal aydınlar arasındaki ittifakın sona erdiği şeklindeki yorumları anlamlandıramadığını, çünkü hiç kimsenin böylesi bir ittifakı/ilişkiyi en azından söylem olarak İslâmcılık adına kurmamış olduğunu ifade eder ve *sözde ittifak*'ı "aslında İslâmcılığı dönüştürme projesinin deşifre olmasından ibaret" telakki ettiğini dile getirir.²⁰

Bütün bu tartışmalar çerçevesinde Davut Dursun kaçırılan ayrıntıyı "Teröre hayır ama ABD'nin ve müttefiklerin yıllardır dünyanın muhtelif yerlerinde uyguladıkları teröre de hayır!" şeklinde dillendirerek bu tutumun bir din sorunu değil bir insanlık sorunu olduğunu, ama hiç bir Müslümanın masum insanların tonlarca bomba ile yok edilmesine alkış tutmaması gerekliliğinin teröre alkış tutacakları anlamına gelmediğini ifade eder.²¹ Davut Dursun'u destekler mahiyette Ömer Çelik de şunları yazar:

"Şu anda İslâm dünyası, sahici olmayan bir kurgudan çıkıp dünyayı 'siyasî değerler' temelinde yeniden değerlendirmenin eşiğinde duruyor. Bu noktadaki 'belirsizlik', Taliban'ı 'zımnen himaye eden' bir ruh haline sokuyor İslâm dünyasını. Özellikle ABD bombardımanı yüzünden hayatını kaybeden masum Afganlılar'ın acısı haklı olarak besliyor bunu."²²

"... Taliban türü rejimlerin İslâm dünyasındaki 'egemen siyasî algı'ya göre, hâlâ 'ideal olmayan ama anlaşılabilir bir durum' olarak değerlendirilmesidir. 'Dini yakınlıktan dolayı siyasî totalitarizme göz yuman bir siyasî algı'dır bu. Oysa, 11 Eylül'le İslâm dünyası'nın gündemine giren hayati 'siyasî soru', 21. yüzyılda Taliban türü rejimlere/hayat tarzlarına kendi içinden nasıl bir cevap vereceğidir. Bu cevabın 'dini yakınlık' adına 'geçleştirilmesi', İslâm dünyası'nı 'önümüzdeki yüzyılın siyasî perspektifi'nden dışlayacak sonuçlar doğuracaktır. Çünkü İslâm dünyasının her zaman önünde olan mesele, dünyaya hangi 'siyasî değerler'le bakacağı konusunda bir netlik içinde olup olmadığıdır. İslâm dünyası, dünyanın geneli bir kenara, kendi içindeki siyasî olguları değerlendirirken bile bu netlikten yoksun oluşunun 'kriz'lerini istihdam etmektedir. Bu tür krizlerin 'tam istihdam' boyutunda içerilmiş olması, medeniyet perspektifi konusunda istihdam sorunlarının sürekli ortaya çıkmasına yol açmaktadır."²³

Milliyet gazetesinden Taha Akyol da aynı minvalde yanlış olanın, "Müslüman kardeşliği prensibi" değil, bu siyasî bakış açısı olduğunu ifade eder.²⁴ Ha-

20 <http://www.yenisafak.com/arsiv/2001/ekim/18/aemre.html> Akif Emre, "İttifak Yapmak, Salyangoz Satmak" *Yeni Şafak*, 18 Ekim 2001.

21 <http://www.yenisafak.com/arsiv/2001/ekim/18/ddursun.html> Davut Dursun, "Neyi Tartışıyoruz, Nerede Duruyoruz?" *Yeni Şafak*, 18 Ekim 2001.

22 <http://www.yenisafak.com/arsiv/2001/ekim/20/ocelik.html> Ömer Çelik, "Taliban, 'Siyasî Değerler' Adına Mahkum Edilmeden, Teröre Karşı Olmanın Bir Değeri Yok..." *Yeni Şafak*, 20 Ekim 2001.

23 <http://www.yenisafak.com/arsiv/2001/ekim/24/ocelik.html> Ömer Çelik, "Taliban, Terörün 'Siyasî Rejim'e Dönüşmüş Halidir..."

24 <http://www.milliyet.com.tr/2001/10/20/yazar/akyol.html> Taha Akyol, "Taliban ve İslâmcılar" *Milliyet*, 20 Ekim 2001.

raretilenen havayı teskin etmek *Zaman* gazetesinden Hüseyin Gülerce'ye düşer ve Çandar'ı 'içerden' konuşmaya devam etmesini "Yılmayınız, üzülmeyiniz, mahzun da olmayınız. Tartışma âdabını bilmemek sadece dindarların değil, liberal arkadaşların da eksikliği. Aslında bu Türkiye'nin eksikliği." şeklinde salık verir.²⁵

19 Ekim 2001'de Fehmi Kuru bu toz duman bulutunda yeni bir soru ile farklı bir açılım getirir: "ABD bile 'Sen terörü kınamıyorsun' diye Suudi Arabistan'la yollarını ayırmadığı, Pervez Müşerref'i 'Talibân destekçisi, sen de' diye azarlamadığı halde, bizim 'Terörü yeterince kınamadın, sen galiba Taliban destekçisisin' diye birbirimizle uğraşmamız epey gülünç kaçmıyor mu?" ve "Gerekliyorsa birbirimize küselim; ama sonunda hepimiz zararlı çıkacak ve ileride 'Biz neden küsmüştük?' diye birbirimize soracaksak, biraz ayıp etmiş olmayacak mıyız?" şeklinde sorusunu tamamlar.²⁶

Bütün bu tartışmaların temelinde Çandar'ın sert ve uzlaşma kabul etmez üslubunun ötesinde kavramsal olarak da "11 Eylül 2001'i, dünya tarihinin içinden geçtiğimiz dönemine ilişkin bir 'paradigma değişikliği' olarak" görmesi gelmekte ve bu paradigma değişikliği ile İslâm coğrafyasında yaşayan insanların önleyemeyecekleri değişiklikler karşısında zorunlu olarak kendileriyle yüzleşmeyi becerebildikleri ölçüde, 21. Yüzyıl'da varoluşlarını anlamlı kılacaklarına dair derin inancıdır.²⁷

Fehmi Kuru ise *Yeni Şafak* gazetesinde, yani aynı hânedede, yaşanan bu derin tartışmaların sonunda şöyle bir yorum yapmaktan kendini alamaz:

"Bizim hâneye bakıp, kimisi 'içeriden', kimisi 'dışarıdan', kimisi de 'karnından' konuşarak 'tez' yazarların elleri, öyle umuyorum ki, böğürlerinde kalacak. Hangi eğilimden, hangi inançtan olursak olalım, bizler, bugünkü ortak yürüyüşümüzü yarınki nesiller için yaşanılır bir ülke bırakma hedefine adanmış insanlarız. Bizim birlikteliğimiz, aynı hânedede toplanmışlığımız, tesadüfî bir yan yana düşüş değil, bilinçli bir duruştur. Kimsenin düşünceleri yüzünden kınanmaması gerektiğine inanan insanların, en yakınlarında duranları düşünceleri yüzünden kınayabilecekleri düşünülebilir mi hiç?"²⁸

21 Ekim 2001 *Sabah* Gazetesi'ndeki köşesinde Gülay Göktürk üzerine çokça tartışmanın döndüğü ittifak meselesini anlamakta zorlandığını çünkü "Bir insanın, haksızlığa uğrayan birinin yanında yer almasını 'ittifak yapmak' olarak

25 <http://212.154.21.40/2001/10/18/yazarlar/HuseyinGULERCE.htm> Hüseyin Gülerce, "Cengiz Çandar'lar Kolay Yetişmiyor" *Zaman*, 18 Ekim 2001.

26 <http://www.yenisafak.com/arsiv/2001/ekim/19/1koru.html> Fehmi Kuru, "Ben Sana Hayran, Sen Cama Tırman..."

27 <http://www.yenisafak.com/arsiv/2001/ekim/20/ccandar.html> Cengiz Çandar, "Tarihi anlamak, geleceği sezebilmek..." *Yeni Şafak*, 20 Ekim 2001.

28 <http://www.yenisafak.com/arsiv/2001/ekim/20/1koru.html> Fehmi Kuru, "Hepimiz Aynı Hânedeyiz"

algılamak, fazla politikleşmiş bir bakış açısının ürünü olabilir ancak. Çünkü ittifak iki farklı çizginin, karşılıklı yarar ilkesi gözeterek yaptıkları siyasî bir anlaşmayı, siyasî bir uzlaşmayı anlatır.” şeklinde bir yaklaşım sergiler.

22 Ekim 2001 tarihli Hürriyet'teki köşe yazısında ise Ülsever biten ittifak'ı “kendilerini İslâmî hassasiyeti yüksek ilan eden bazı siyasetçiler ve aydınlar ile” olduğunu ifade etmekte ve ittifak'a giriş sebebini de “onların 28 Şubat'ta tıkanan Türkiye'de, liberal demokrasiye sığınmalarının yeni bir siyaset düzeni arayışı yaratacağını” düşüncesi olarak ilan etmektedir.²⁹ Aynı tarihli köşeyazısında Yusuf Kaplan tartışmalara dair bir başka gözleminde Türkiye'deki sorunun, Taliban-yanlılığı veya karşıtlığı; ya da ABD-yanlılığı veya karşıtlığı meselesine indirgenmesindeki rahatsızlığını dile getirir. Kaplan'a göre “Bu durum, ne denli sığ; eleştirel ve analitik yetilerden yoksun olduğumuzu; ufkumuzun, zihnimizin, entelektüel ve ahlâkî sermayemizin ne kadar sınırlı olduğunu göstermekten başka bir işe” yaramamaktadır.” Kaplan Çandar'ın *selefi* anlayış için dile getirdiği ifadeleri şu şekilde zemmeder:

“ABD, orta ve uzun vadede, İslâm'ın siyasî, ekonomik, kültürel ve entelektüel bir aktör olarak yeniden tarih sahnesine çıkmasını önlemeyi, Müslüman toplumların bir medeniyet sıçraması gerçekleştirme potansiyellerini yok etmek istiyor... Bu nedenle, İslâmî camia, ABD'nin Afganistan'da başlattığı savaşa karşı çıkınca mesele hemen Taliban yanlılığı veya karşıtlığı meselesine indirgendi ve İslâmî camiaya ‘Talibancı’ damgası yapııştırıldı. Ve hatta Müslüman Kardeşler'in, Selefiliğin, Seyyid Kutub'un, Mevdudî'nin vesaire bugünkü İslâmî söylem ve duyarlık sahiplerini şiddete, teröre sürüklediği söylenerek, bir yandan ABD'nin başlattığı savaş meşrulaştırılmaya; öte yandan da, İslâmî söylemler mahkum edilmeye çalışıldı.”³⁰

23 Ekim 2001'de, kendisinin yazısı ile başlayan tartışmada boy hedefi haline gelen Çandar “Tevatüre karşı gerçekler” başlıklı yazısıyla kendisine eleştiri oklarını fırlatanlara dair “Kendilerini içinde tutukladıkları ‘sanal dünya’da, ‘türdeşleri’ ve çeşitli nedenlerle ‘sırtlarını sıvazlayanlar’la birbirlerini karşılıklı aldatmanın efsununa kapılabilirler... İslâm Dünyası'nın niçin ‘ilerlemeye tkalı’ bir görüntü verdiği, bunda Müslümanlar'ın payının bulunup bulunmadığı, bir dönemin Osmanlı şanı ve Endülüs parlaklığının gururunun 21. Yüzyıl'da nasıl canlandırılabilirliği ve dolayısıyla İslâm Uygarlığı'nın insanlığın kültüründe yeniden ne şekilde bir ‘cazibe merkezi’ olabileceğine ilişkin soruların ve ‘kendimizle yüzleşme’nin acı verici sorgulanması ertelenebilir.” şeklinde bir yaklaşım geliştirir.³¹

29 <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/yazar/0,,sid-9@tarih~2001-10-22-t@nvid-43750,00.asp> Cüneyt Ülsever, “Ben olduğum yerde duruyorum” *Hürriyet*, 22 Ekim 2001.

30 <http://www.yenisafak.com/arsiv/2001/ekim/22/ykaplan.html> Yusuf Kaplan, “Postmo-dern ‘Savaş’ ve Yükselen İslâmî Entelektüel Söylem”

31 <http://www.yenisafak.com/arsiv/2001/ekim/23/ccandar.html> Cengiz Çandar, “Tevatüre Karşı Gerçekler”

Akif Emre de, Türkiye'yi "kolonileşme deneyimi yaşamamış" fakat "kendi kendini kolonileştirmiş tek İslâm ülkesi/toplumu" olarak tanımlar ve bu minvalde de "Çağdaş ulema rolünü üslenen medya cengâverlerinin 11 Eylül'den bu tarafa yoğun biçimde gündeme taşımaya çalıştıkları din tartışmalarının geçmişiyle kıyaslandığında sadece muktebatsızlıklarını değil aynı zamanda kolonizatörler adına ikiyüzlülüklerini deşifre" ettiğini yazar. Emre'ye göre "Afganistan'ın bombalanmasından İslâm'ı sorumlu tutarak; Amerikan füzeleri karşısında acze düşen Afganlılar adına, 'müslüman ülkelerin neden geri kaldığı'na ilişkin entellektül derinlikli bir tartışmanın sığılığında boğulmak üzereyiz"³²

Akif Emre ne kadar kes(k)in bir tavır alıyorsa Mustafa Karaalioglu da o kadar orta yolu bulmaya çalışan bir mutedil hava ile Türkiye'deki İslâmcıların liberal aydınlarla ortak noktasını, ittifak değil, şu şekilde dile getirir:

"Taliban'ın asla Türkiye Müslümanları'nın bir markası olmadığını ve bu ülkenin yüzünün herşeye rağmen Batı'ya dönük olduğunu, sözelimi Avrupa Birliği hedefinden sapmanın yarınlarımızı da kaybetmek olduğunu tekrar tekrar ifade etmeye gerek yoktur. Zaten, 'İslâmcılar'ın hedefinin 28 Şubatçılar'm bu ülkeye giydirdikleri libası yırtıp atmak olduğunu 'otoriter kafalı'lardan başka bilmeyen de yoktur."³³

32 <http://www.yenisafak.com/arsiv/2001/ekim/23/aemre.html> Akif Emre, "Gönüllü Kolonizatörler"

33 <http://www.yenisafak.com/arsiv/2001/ekim/23/mkaraalioglu.html> Mustafa Karaalioglu, "İslâmcılar, Liberaller, İttifaklar, Vesaireler Üzerine Son Yazı..."